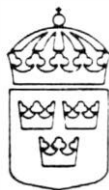

Motion till riksdagen

1989/90:So324

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Socialpolitiken

Mot.
1989/90
So324-327

Allmänt anses socialpolitiken omfatta olika förmåner som kan vara generella som exempelvis barnbidrag, inkomstprövade som bostadsbidragen eller relaterade till inkomst som sjukpenningen. Socialpolitiken är också samhällets service till människor, hemhjälp, barnomsorg etc, samt vård och behandling. I denna snäva meningen ses socialpolitiken som ett skyddsnet och många anser att detta är tillräckligt.

Vpk anser att socialpolitiken i större utsträckning, än som nu är fallet, även ska inbegripa delar av arbetsmarknadspolitiska åtgärder som kan sättas in för att lösa sociala problem. Vidare kan prisregleringar, kontroll över investeringar och inkomstöverföringar vara av betydelse för socialpolitiken. Till detta kommer, som en av grundförutsättningarna för samhällsförändringen, bra social samhällsplanering. Den fysiska miljön, anser vi är underskattad, som en grogrund för sociala problem, trots den bittra erfarenheten av 1960-talets bostadsbyggnadsprogram.

I denna motion om socialpolitiken tar vi upp övergripande värderingar av sociallagstiftningen, subjektiva motsättningar i socialt arbete, social samhällsplanering, familjernas ställning, barnomsorg och omvårdnaden om äldre.

Halva vår befolkning har inkomster under 100 000 kr. och av dem är ca 3 miljoner kvinnor. Över en halv miljon människor har socialbidrag med den standard som detta innebär. Utslagningen har aldrig varit så stor som nu. Antalet förtidspensionärer har de senaste åren ökat med omkring 50 000 varje år. Detta har fått ske trots en högkonjunktur som varat nästan hela decenniet. Tidigare var ökade kostnader för fattigvård och utslagning beviset för lågkonjunktur och hög arbetslöshet, nu är det överhettningen i ekonomin.

Det har också varit vräkningarnas förlovade tid, inte ens statartiden kan överträffa 1980-talet många flyttlass. Ohälsan drabbar oss olika. Socialstyrelsens folkhälsorapport talar sitt tydliga språk. När sjukvården samtidigt får en allt mindre del av bruttonationalprodukten så drabbas också de sämst ställda möjligheter att få vård.

De privata initiativen på detta område har knappast bidragit till några förbättringar. Snarare finns det risk för en utarmning av en tilltänkt vårdvolym och riskerna för en A- och B-sjukvård är uppenbar. Långtidsvårdsavdel-

ningar stängs och äldre människor riskerar uppenbart att glömmas bort eller fara illa medan den privata vården kan ge sjukvård inom 24 timmar.

Mot. 1989/90
So324

I skolan diskuteras den dåliga skolmaten, sönderfallande skolböcker och nerslitna, allergiframkallande skollokalerna.

Den ofärdiga välfärden

Vpk vill undanröja orsakerna till den nya fattigdomen. Vi vill att samhället på lämpligaste sätt skaffar sig kunskaper om en ny fördelningspolitik. Det behövs forskning och kunskapsbildning och denna bör vara av två slag; en ekonomisk och en social.

På 1960-talet inledde Gunnar och Maj-Britt Inghe ett arbete med att kartlägga "den ofärdiga välfärden". Det är något av deras sätt att angripa de resursknappas situation som i dag behövs. Vi vill få underlag och åtgärdsprogram för utsatta barn, ensamstående föräldrar, hemlösa etc.

Omedelbara åtgärder

Men vi behöver inte sitta med händerna i kors och vänta på forskning och utredning. En del felaktigheter borde rättas till med det snaraste. I en rad motioner till årets riksmöte har vpk motionerat om sådana åtgärder. Det gäller jämställdhetsfrågor, ungdomsfrågor och handikappades möjligheter i samhället.

Sjukpenningen, en del pensioner, föräldrapenningen, kontanta arbetsmarknadsunderstöd, asylbidrag m.fl. är ofta så låga att de understiger vad som behövs för en skälig levnadsnivå. De måste därför kompletteras med socialbidrag. Vpk anser att detta är ett orimligt förhållande och bör rättas till.

Att kunna förmedla arbeten till arbetslösa i en högkonjunktur ser ut att vara en svårare konst än när det är sämre tider. Vpk anser att det med en mer socialt inriktad förmedlingsverksamhet, där arbetsförmedlingar, socialtjänst och sökande kan samarbeta, skulle underlätta för människor som står utanför arbetsmarknaden att få och framförallt behålla ett arbete.

I flera år har det förts en etisk diskussion inom socialtjänsten utan att denna blivit vägledande för verksamheten. Detta beror antagligen på att etiken varit så otydlig. Sociallagarna har på sitt sätt bidragit till att skapa denna otydlighet då det funnits utrymme att gå in i olika roller, även förmyndarens, revisorns eller förvaltarens.

Mycket av det sociala arbetet blir därför som tidigare; vid det gamla. Det får en inriktning mot problem. En motivering och argumentering för bistånd utifrån det negativa. Människor blir inte subjekt utan objekt och som sådana fråntagna sin identitet och ofta manipulerade. Åtminstone upplever man det så. De positiva sidorna är det svårare, för att inte säga omöjligt, att se. Det som handlar om att frigöra människors resurser och tillvara ta dem och de subjektiva värdena som människors glädje, värme och entusiasm.

Det behövs en fortsatt granskning och utvärdering av sociallagstiftningen. Det kan exempelvis vara en översyn av hur andra lagar påverkar socialtjänstlagen, exempelvis förvaltningslagarna. Men till detta ska det också kopplas

en utvärdering av vad som kan kallas socialtjänstens psykosociala klimat. Vpk föreslår därför att socialberedningen återupptar sin granskning och uppföljning av socialtjänstlagen.

Mot. 1989/90
So324

Social samhällsplanering

Optimismen var stor under 1960-talet och stora delar av 1970-talet. Då fanns det ett stort intresse att med gemensamma ansträngningar lösa problemen med segregation, ojämlikhet och sociala orättvisor.

Tekniker, arkitekter, ingenjörer, ekonomer och socialarbetare försökte vara lyhörda för nya krav. Det fanns en optimism och framtidstro på att via samarbete och i samförstånd lösa och förebygga sociala problem och då även använda sig av samhällsplaneringen.

Institutioner som exempelvis Nordplan hade medvind. Där utvecklades bland annat en särskild utbildning i social planering. Tekniker och socialarbetare skulle lära sig att tala samma språk. Det skulle byggas in sociala mål i den fysiska och ekonomiska planeringen. I kommunerna utarbetades budgetar med socialt innehåll och styrning. Bostadsförsörjningsprogram och andra traditionella instrument för planering integrerades med sociala tankar. Försöksverksamheter initierades i flera kommuner. Regeringen, socialstyrelsen, planverket, bostadsstyrelsen med flera centrala myndigheter stimulerade planering genom positiva uttalanden och allmänna råd.

Optimismen var stor bland många socialarbetare. Det fanns visioner om nya fantastiska möjligheter att med stöd av socialtjänstlagen förbättra människors livsvillkor och välfärd. Filosofin var helhetssyn, helhetslösningar och samverkan.

I början av 1980-talet sprack allt. I dag hotas Nordplan av nedläggning och vpk har motionerat om att det ska få finnas kvar och förhoppningsvis inte bara som relik utan i ett framgångsrikt arbete.

Det var besparingskraven som knäckte planeringen. Man började tala om stagnation och tillbakagång samt försiktighet med våra gemensamma pengar. Socialarbetarna pressades successivt ut på socialbyråernas arbetsrum för att "effektivt" sköta akuta ärenden. Vad som nu gällde var planering för nedrustning. Samhället hade inte längre råd att försöka förverkliga mål som solidaritet, jämlikhet och rättvisa. Samtidigt hade vissa grupper i samhället en otrolig inkomst- och förmögenhetsökning.

Vpk vill stödja en förnyad satsning på samhällsplaneringen, men ett hinder är att samhällsplaneringen inriktas mot förhandlingsplanering dvs. en privatisering även av planeringen. Då blir problemet att samhället frånhänder sig styrmedlen. Man förutsätter att privata intressen ska ta över och driva traditionell offentlig verksamhet och de offentligt anställda står och knälar när de ständigt får höra att privatdriven verksamhet är bättre än offentlig och lämnar den offentliga sektorn.

Vpk anser inte att socialtjänstlagen har nått upp till sina ambitioner vad avser det som kallas strukturinriktade insatser. Man arbetar inte ens med den ambitionen i sikte. Tvärtom har det gått åt motsatta hållet. Antingen måste lagstiftarna formulera om målen eller skärpa lagstiftningen. Vpk föreslår det sistnämnda.

Centralt för vpk när det gäller familjepolitiken är jämställdhetsfrågorna. Det är viktigt att männen får möjligheten att ta ansvar för barn och hem. Vi har upprepade gånger föreslagit en kvotering av föräldrapenningen när två vårdnadshavare finns i familjen. Vi återupprepar nu i en särskild motion detta krav.

Sex timmars arbetsdag med bibehållen lön skulle innebära att man i familjerna får mer tid för varandra och ger förutsättningar för båda att på lika villkor ha både barn och arbete.

Vpk är mot tanken på vårdnadsbidrag. Ett sådant skulle motverka jämlikheten mellan män och kvinnor och konservera de traditionella könsrollerna. Alla undersökningar visar att kvinnor vill förvärvsarbeta. Samtidigt vet vi att kvinnorna har huvudansvaret för hem och barn. Dubbelarbetet sliter hårt. Det kan vara lockande att ta mot ett vårdnadsbidrag. Den egna vardagen skymmer de samhälleliga konsekvenserna som införandet av ett vårdnadsbidrag skulle få. Ett vårdnadsbidrag skulle även snedvrída möjligheterna till en bra fördelningspolitik.

Vpk är för kollektiva lösningar. Av den anledningen måste vi underlätta för kollektiva boendeformer och utveckla daghemmen till kontaktcentrum för föräldrar. Tätare sociala nätverk skulle hjälpa många människor med att bryta sin isolering. Detta gäller i hög grad för de ensamstående föräldrarna.

Vi vill bygga ut den kommunala familjerådgivningen så att alla kan få stöd vid separationer. Med en utbyggnad kan man få fram bra och för barnen fungerande samarbetsavtal när föräldrarna skiljer sig.

Barns rätt till båda föräldrarna borde vara en naturlig rättighet. Nu är det inte så och då måste samhället underlätta ekonomiskt och socialt för föräldrarna. Det är varje år 20 000–25 000 barn som berörs av skilsmässor. Umgängesrätten blir den spröda länk som det fortsatta föräldraskapet ska upprätthållas med. Här behövs en rad insatser. En förtur vid bostadsförmedlingen för att få en bostad nära den andra föräldern vore en adekvat åtgärd för att främja kontakten mellan föräldern och barnet. Vi vill införa fria resor för barn som ska träffa förälder som inte bor på samma ort. Det behövs också fria resor för föräldern som ska besöka barnet. Båda föräldrarna, inte bara den som har vårdnaden, ska ha fullt bostadsbidrag så att båda kan ha en bostad med utrymme för barn. Det behövs en föräldrautbildning och det behövs utbildning för yrkeskategorier som arbetar med barn i skilsmässosituationer.

Vpk vill också att barn som far illa eller befinner sig i en risksituation ska få stöd. När det gäller dessa anser vi att det är viktigt med en ökad samverkan mellan myndigheter för att dessa barn ska få möjlighet till skydd. Det är också viktigt att barnen får en egen ombudsman och därför har vi i en särskild motion föreslagit inrättandet av en sådan tjänst vid barnmiljörådet.

Barnomsorgen

Regeringen fattade år 1985 beslut om full behovstäckning inom barnomsorgen till år 1991. Vi vet nu att man inte klarar den målsättningen. Vpk kräver nu att regeringen tar sig an barnomsorgen på ett mer bestämt sätt och upp-

rättar en ny planperiod. Vi begär också av regeringen att de kommer med förslag till en ny lagstiftning om alla barns rätt till barnomsorg.

Det ska vara socialstyrelsens rekommendationer om barngrupper som ska vara normgivande. I normen sägs:

För åldersgrupperna 3–7 år bör barngrupperna inte vara större än 15 barn. För åldersgrupperna upp till tre år bör antalet barn inte överstiga tio. I de utvidgade syskongrupperna, 0,5–12 år, bör barnantalet inte överstiga 12–15 barn, beroende på gruppens sammansättning.

Personaldisponeringen är också viktig. När det gäller personaltäteten anser vpk att socialstyrelsens rekommendationer bör gälla som miniminorm. Detta innebär för utvidgade syskongrupper 0,40 personal per barn i åldrarna 0,5–3 år, 0,2 i åldrarna 3–7 år och 0,17 i åldrarna 7–12 år. För vanliga syskongrupper och fritidshemsgrupper föreslås tre personal på 15 barn.

Förutom bindande normer för den ordinarie personalen behövs normer för fasta vikarier. För dessa bör en fast vikarie på var femte personal anställas.

Barnen behöver dessutom tillräckligt utrymme att röra sig på. Ytnormer behöver återinföras och fastställas till 9,0–9,5 kvadratmeter för varje plats. Det ska finnas vissa möjligheter till dispens om goda planlösningar kompenserar en mindre yta.

Dessa normer ska vara bindande för alla daghem och fritidshem i landet i vilken regi de än bedrivs.

Daghemstaxorna ska vara lägre och inte tillåtas variera så kraftigt som nu mellan kommunerna. Kostnaden får inte vara så hög att familjerna inte anser att de har råd med daghemplats.

Vpk har också föreslagit att vidareutbildning av barnskötare och utbildad personal ska ske med bibehållen lön.

Vpk anser också att barn upp till 12 år ska ha rätt till en fritidsplats.

Vpks ställningstagande beträffande barnomsorgen finns i en särskild motion till årets riksmöte.

Äldreomsorgen

Äldreomsorgen har stora problem och brister. Det allvarligaste är svårigheten att behålla personalen och göra nyrekryteringar. Det saknas också alternativa boendeformer för dem som inte längre kan eller vill bo hemma. Denna situation kommer troligtvis att förvärras ytterligare framöver om inget görs åt dessa problem.

Frågan om huvudmannaskapet för äldreomsorgen har ingen avgörande betydelse för hur den fungerar. Det är därför olyckligt att den frågan har fått det största utrymmet i debatten. Det borde göras utvärderingar av hur kommunerna klarar av att ta mot nya uppgifter. Det finns ofta en övergripande statlig tillsyn men dess avrapportering är mestadels enskild och nästan aldrig så utformad att man kan se helheten.

Äldrelegationen konstaterade i sin utredning att om samhället ska klara sina åtaganden behöver det tillföras ytterligare resurser till äldreomsorgen. Vpk delar den uppfattningen och vill att äldreomsorgen tillförs resurser så att målet om en värdig äldreomsorg nås.

Vpk avvisar däremot förslagen om att dessa resurser ska tas genom att huvudmännen omprioriterar tillgängliga resurser mellan olika sektorer inom respektive huvudmans ansvarsområde. Vi kan inte se att det finns några områden inom den offentliga sektorn som har så stort överskott av resurser att en omfördelning skulle vara möjlig. Regeringen har inte heller kommit med några förslag i den vägen. Vpk kräver att en analys presenteras över hur det är tänkt att resurser ska tillföras äldreomsorgen. Det måste göras en noggrann ekonomisk genomgång av vilka framtida konsekvenser som förslaget om ändrat huvudmannaskap kan medföra för kommunerna beträffande administration, organisation, personalfrågor mm.

Vpk anser att primärkommunerna ska få ett lagstadgat ansvar för att inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för dem som så behöver och att denna lag kan träda i kraft den 1 juli 1990.

En generell lagstiftning om huvudmannaskap för de lokala sjukhemmen kommer att försvara lokala lösningar. När det gäller denna fråga föreslår vi att landsting och kommuner själva får besluta om huvudmannaskapet i enlighet med de lokala förutsättningarna.

Den nuvarande ansvarsfördelningen där landstinget har ansvaret för sjukvården och kommunerna för övrig omsorg anser vi ska bibehållas. Däremot anser vi att en översyn bör göras över sjukvårdsbehovet hos dem som vistas inom landstingets slutna vård. I de fall när det till största delen är fråga om annan omsorg, exempelvis omvårdnaden av åldersdementa, ska primärkommunerna ta över ansvaret.

Tidigare har vpk förordat att landstingen omorganiseras till länsparlament och övertar länsstyrelsers funktion. Detta skulle ge ökad insyn och bredda demokratin. Om det sker ett överförande av sjukvårdande uppgifter till kommunerna finns det en fara i att landstingen avvecklas. Detta vill vi förhindra.

När det gäller förslaget om att primärkommunerna ska bli ansvariga för medicinska insatser som kan tillgodoses i hemmet, läkarvård undantaget, finns det skäl som talar för vård till och med undersköterskenivå i hemsjukvården. En sådan konstruktion förutsätter dock att dagens lagstiftning i fråga om medicinskt ledningsansvar ses över.

Distriktssköterskorna har en nyckelroll i primärvårdens förebyggande hälso- och sjukvård och vi motsätter oss att dessa bryts ut ur primärvården. Det är också svårt för oss att se att det skulle finnas utrymme för en parallellorganisation av sjuksköterskor ute i kommunerna.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en social välfärdsundersökning med samma inriktning som makarna Inghes "den ofärdiga välfärden",

{att riksdagen hos regeringen begär att arbetsmarknadsstyrelsen utreder en mer socialt inriktad arbetsförmedlingsverksamhet,¹⁾

2. att riksdagen beslutar hos regeringen begära att socialbered-

ningen skall återuppta sin granskning och uppföljning av socialtjänstlagen,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en utbyggnad av familjerådgivningsbyråverksamheten,

[att riksdagen hos regeringen begär att boverket utreder förutsättningarna för bostadsbidrag till båda föräldrarna vid en skilsmässa,²]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om fria resor för barn och föräldrar, som inte är vårdnadshavare, för att underlätta umgänget,³]

4. att riksdagen hos regeringen begär tillsättandet av en parlamentarisk utredning för att analysera kostnaderna för kommunerna av äldrelegationens förslag om ändrat huvudmannaskap för äldreomsorgen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ingen ändring av huvudmannaskapet för äldreomsorgen kan beslutas innan de ekonomiska konsekvenserna av eventuell förändring har redovisats av den föreslagna utredningen,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag så att primärkommunerna får ansvar för att inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad.

Stockholm den 25 januari 1990

Lars Werner (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Gudrun Schyman (vpk)

¹ 1989/90:A293

² 1989/90:Bo248

³ 1989/90:L427